

Юридичні науки

Свіщев Ілля Юрійович

студент

Національно юридичного університету імені Ярослава Мудрого

СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА ЗЛОЧИНІВ З КРИПТОВАЛЮТОЮ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. У цій статті аналізується проблематика, з якою стикаються правоохоронні органи у злочинах, де основним об'єктом є криптовалюта та проголошується необхідність законодавчого закріплення поняття крипти задля полегшення класифікації та викриття злочинності. Досліджено перспективи всебічного розуміння терміну та вплив систематизації даної інформації на можливості безпекових структур.

Ключові слова: криптовалюта, крипта, валюта, платіжний засіб, злочин, майнові права, майно, цифрова валюта, об'єкт, Bitcoin, майнінг, емісія, гроші, токен, Блокчейн, слідчий, судова практика, справа, злочинність.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день, на нашу думку, надзвичайно актуальним є питання збільшення злочинності за допомогою криптовалютних активів. Наразі в Україні немає законодавчого закріплення визначення крипти. За останні кілька років було декілька законопроектів, але усі вони – скасовані, тому вважаємо за необхідне висвітлення судової практики та проблематики у злочинах з криптографічними токенами.

Аналіз публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питання збирання, доведення та застосування відомостей щодо злочинів з криптою є досить дискусійним на неоднозначним. Думки науковців поділяються на різні правові позиції з приводу віднесення

електронної валюти до об'єкта матеріальних прав. Одні вважають, що крипта – це різновид грошей та платіжних засобів, інші відносять її до об'єктів матеріального світу, на яких поширюється право власності, як на річ. Зокрема, дослідженням даної проблематики займалися такі науковці, як М.М.Долгієва, Н. А. Марченко та Ю. В. Краснянська вивчали реалії функціонування криптовалюти на світовому та вітчизняному ринках, Сословський В.Г. та Косовський І.О. досліджували ринок криптовалют як систему. Проблемам державного регулювання криптовалют присвячено праці Архирейської Н.В., Бачо Р. Й., Васильчака С.В., Волосович С. В., Гусевої І.І., Петрової Т.О. та інших. Криптовалютам в умовах інформаційного суспільства присвячено праці Пантелєєвої Н., Лук'янова В., Колдовського А., Чернеги К. Серед зарубіжних вчених, що досліджували природу криптовалют варто виділити П. Вінья, М. Мун, М. Абрамовича, А. Герваїс, Г. Хілман, М. Рауч.

Мета статті полягає у висвітленні прогалин законодавства, які впливають на розкриття злочинів та піддають ризику громадян, викликаючи безліч загроз у сфері інформаційної безпеки. Також важливим завданням є акцентування уваги на нагальній необхідності передбачення у ЦКУ, ККУ та КПК ключових положень, якими буде регулюватися діяльність різних суб'єктів, що пов'язана з криптовалютою.

Виклад основного матеріалу. Наразі спостерігається широке використання техніки як у повсякденному житті, так і у правозахисній діяльності. З одного боку це - розвиток цифрового суспільства та програми "Електронний уряд", коли все, що треба, знаходиться у твоєму смартфоні. Це значно спрощує доказову та правозахисну діяльність. Але є й негативний бік цього питання. Чим далі, тим більше злочинів вчиняється під впливом витоку інформації з онлайн-мереж та за допомогою неконтрольованих платіжних засобів.

У цій статті буде розглянуто загальну характеристику криптовалюти та висвітлено проблематику криптовалютних злочинів та питання щодо загрози, яку створює крипта своїм власникам, а також аналіз наявної судової практики, тому вважаємо за необхідне розпочати з визначення криптовалюти, її особливостей та місця у системі майнових прав людини.

В Україні наразі немає законодавчого закріплення визначення криптовалюти. Але, наприклад, М.М.Долгієва у своїй роботі "Операции с криптовалютами: актуальные проблемы теории и практики применения уголовного законодательства" надає наступну дефініцію цього поняття: "Криптовалюты - это децентрализованные конвертируемые цифровые валюты, основанные на математических принципах, которые генерируются и управляются автоматически с помощью программного обеспечения" [1]. Наразі майже усі види крипти підпадають під це поняття (а їх існує понад 50).

Для того, щоб повно і всебічно зрозуміти, чим насправді є крипта та як знайти рішення до сучасних проблем злочинності із її використанням, потрібно об'єднати інформаційну базу з усіх галузей права.

Відповідно до ст. 177 ЦКУ об'єктами цивільних прав є речі, зокрема гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні та нематеріальні блага [2]. Отже це – невичерпний перелік.

Більшість науковців вважає, що криптовалюта відноситься до категорії "інші матеріальні та нематеріальні блага", бо вона задовольняє економічні потреби людини. Якщо крипта є об'єктом цивільних прав, то вона цілком може бути і об'єктом злочину.

На теперішній момент існує декілька прикладів судових рішень, які по-різному трактують роль крипти у сукупності майнових прав людини.

Наприклад, рішення Дарницького районного суду м. Києва по справі № 753/599/16-ц від 24.03.2016, у якому він посилається на лист НБУ від

08.12.2014, побудовано на позиції, що Bitcoin не є предметом матеріального світу [3], який не має індивідуальних ознак, а тому, оскільки такий предмет договору не можна ідентифікувати, визначити його ознаки матеріального світу, такий предмет не може бути об'єктом судового захисту. Таким чином, суд каже, що крипта не є об'єктом злочину.

Деякі розвинені країни на законодавчо-врегульованому рівні дозволяють не тільки стандартні операції купівлі-продажу, бартеру, капіталізації, а й навіть виплату заробітної платні співробітникам у криптовалютній формі. Крім того, вони захищають усі транзакції та стежать за наслідками таких дій. Гарним прикладом такої держави є Сполучені Штати Америки (далі – США), які пропонують своїм громадянам інвестувати криптоактиви.

Поки в Україні тривають баталії з приводу того, чим є насправді крипта, країною починають поширюватися злочини у цій сфері. У серпні 2015 року житель м. Рівне через криптовалютну біржу MTGOX придбав Bitcoin і розплатився ними за амфетамін на Silk Road. У червні 2017 року житель м. Первомайськ в Інтернеті придбав наркотичні речовини, за які розрахувався Bitcoin. Крім того, відбувається фінансування тероризму.

Було б доцільним доповнити Кримінальний Кодекс України новим розділом, який буде присвячено виключно злочинам з криптовалютою, бо відповідно до розділу "Злочини проти власності" ККУ предметом злочинів може бути: майно, право на майно та дії майнового характеру.

Але чи є крипта майном? На нашу думку, Bitcoin можна віднести до кожної з 3 категорій, але існують певні розбіжності. Користувачі купують якісне обладнання та видобувають (майнять) крипту за допомогою програмних кодів. Потім ця валюта як майно продається іншим власником. Але згідно зі ст. 179 ЦКУ, майном є предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки [2]. А Біткоїна, як і іншої валюти, не існує у матеріальному світі.

Чи є крипта грошми? В неї відсутня емісія, яка відбувається з усіма банкнотами та монетами та найголовніше - відсутня найважливіша функція грошей - міра вартості. Але як бути, наприклад, з True USD, яка прирівнюється до \$ у еквіваленті 1:1? Це схоже на звичайний обмін валют. У США навіть існує програма, за якою громадяни вкладають свої токени без ризику, а держава використовує їх для надання кредитів. Схоже на рух коштів за депозитним вкладом. Крім того, існує Ухвала Харківського апеляційного адміністративного суду від 09 жовтня 2017 року про уникнення оподаткування операцій з обміну крипти. Вона ґрунтується на рішенні Європейського Суду від 22 жовтня 2015 року та тим самим прирівнює криптографічні монети до валюти.

Судова практика США пішла іншим шляхом. У справі SEC vs Trendon Shavers та було визначено, що «Bitcoin може бути використаний як гроші. За нього можна придбати товари чи послуги і, як зазначив сам Шаверс, його можна використати для покриття особистих витрат [...]. Bitcoin також можна обміняти на звичайну валюту, наприклад, долар США, євро, єну чи юань. Отже, Bitcoin є валютою чи формою грошей й інвестори, вкладаючи гроші в BTCT (проект Шаверса), здійснювали грошову інвестицію» [7]. Ще один приклад - рішення по справі US vs Ross William Ulbricht, у якому було сказано, що Bitcoin ставлять собою певну вартість – це їх мета та функція – та є засобом обміну. Bitcoin можна обміняти на гроші, наприклад, долари США, євро чи іншу валюту [8]. Рішення US vs Faiella: у звичному розумінні гроші – це щось, що приймається як засіб обміну, вимір вартості або спосіб платежу. Bitcoin чітко відповідає цим ознакам [9].

На відміну від США, РФ у рішенні Нев'янського суду Свердловської області від 30 березня 2014 року та у рішенні Приморського районного суду м. Санкт-Петербург від 05 липня 2017 року заборонило використання крипти на території РФ, назвавши її "сурогатом".

Таким чином, перед слідчим постає питання :як здійснювати доказову діяльність. Воно наразі є відкритим. Наприклад, у серпні СБУ займалося справою "Майнінга криптовалюти на Південно-Українській АЕС". За рішенням Центрального районного суду міста Миколаєва посадових осіб АЕС було засуджено за несанкціоноване розміщення комп'ютерного обладнання, через яке відбулося розголошення держ.таємниці. Правоохоронці вилучили усе обладнання. Але чи не виникає питання, як відомості, що становлять державну таємницю, потрапили до мережі? Як слідчі органів СБУ відстежили рух коштів? Відповіді на ці питання є досить простими: існує така платформа, як Блокчейн, на якій відбуваються операції з Біткоїнами. За реєстрацію кожному користувачеві надається мізерна частка від монети. Процес реєстрації відбувається наступним шляхом:

1. Користувач зазначає основні відомості про себе та ідентифікує номер мобільного телефону.
2. Етап підтвердження особи через приєднання фотоматеріалів будь-якого документу, що посвідчує особу (паспорт громадянина України, закордонний паспорт або посвідчення водія). Ці фотографії з серією та номером документа, з місцем реєстрації особи та остання - фото особи поруч з розгорнутим документом потрапляють до мережі.

Хоч як би платформа не запевняла, що вона забезпечує повну анонімність своїм клієнтам, але було зафіксовано багато випадків, коли гаманці ставали наживою для хакерських атак та дані оприлюднювалися або навіть використовувалися для незаконного отримання коштів. Це ще один злочин.

Важливо зауважити, що кожна монета зберігає дані про усі транзакції, що проводилися з нею, зокрема, номери гаманців власників, через які відбувався рух коштів. Кожен гаманець містить інформацію про особу, яка ним володіє на основі вищезазначених матеріалів. Це трішки спрощує процес доказування. Але як звичайному слідчому під час проведення

СРД/НСРД отримати такі відомості? Звичайному співробітнику нічого не залишається, окрім залучення експертів з галузі ІТ. Ефективнішим є рішення створювати окремі відділи в органах, яким підвідомчі ці справи, але на цьому місці з'являється інша проблема – фінансування.

Висновок. На нашу думку, наявна ситуація є доволі критичною та підлягає негайному врегулюванню законодавцем із кількох причин. Отже, було висвітлено та розглянуто проблематику злочинів з криптовалютою та наявну судову практику. У зв'язку з законодавчою неврегульованістю такої категорії, як "криптовалюта" та "злочини з криптовалютою", досить багато питань залишаються відкритими.

Відповідно до Ст.2 КПКУ завданням кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень та притягнення винних до кримінальної відповідальності за вчинені правопорушення [12]. Тому видається очевидною необхідність акцентування уваги законодавця на даній проблематиці з метою її вирішення шляхом внесення питань, що стосуються крипто, до переліку першочергових, а також шляхом закріплення цього поняття та його дефініції в нормативній базі. У такому разі Україна матиме можливість не тільки розвиватися одночасно зі світом, а й реагувати на подразники своєчасно та перешкоджати поширенню злочинності.

Література

1. Операции с криптовалютами: актуальные проблемы теории и практики применения уголовного законодательства / М. Долгиева: Изд. "Актуальные проблемы российского права", 04.2019. 12 с.
2. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 №435 – IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Рішення Дарницького районного суду м. Києва по справі № 753/599/16 – ц від 24.03.2016. URL:

https://protocol.ua/ru/sud_bitcoin_e_groshovim_surogatom_yakiy_ne_mae_zabezpechennya_realnoi_vartosti_a_tomu_styagnuti_kriptovalyutu/?print=1

4. Лист НБУ № 29-208/72889 від 08.12.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v2889500-14>
5. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
6. Ухвала Харківського апеляційного адміністративного суду від 09.10.2017 № 818/1060/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/70162147>
7. Рішення Європейського №4:13-cv-416 від 2013. URL: <https://www.law.du.edu/documents/corporate-governance/securities-matters/shavers/SEC-v-Shavers-No-4-13-CV-416-E-D-Tex-Sept-18-2014.pdf>
8. Рішення Європейського № 15 – 1815 від 31.05.2017. URL: <https://caselaw.findlaw.com/us-2nd-circuit/1862572.html>
9. Рішення Європейського №№ 14 – кр – 243 (JSR) від 19.08.2014. URL: <https://casetext.com/case/united-states-v-faiella>
10. Рішення Нев'янського суду Свердловської області від 30.03.2014. URL: http://advisortax.org/wp-content/uploads/2017/11/KPMG_Kry-ptovalyuty-kriz-pry-zmu-sudovoyi-prakty-ky-_24112017.pdf
11. Рішення Приморського районного суду м. Санкт-Петербург від 05.07.2017. URL: <https://pm.od.court.gov.ua/sud1522/>
12. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>